

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПОРТРЕТ НІМЕЧЧИНИ

Вступ. Федеративна Республіка Німеччина є найбільшою економікою Європейського Союзу та третьою за величиною у світі за номінальним ВВП. Країна демонструє унікальну модель соціальної ринкової економіки, що поєднує ринкову конкуренцію з потужною системою соціального захисту. Дане дослідження є результатом комплексного аналізу соціально-економічного стану Німеччини станом на 2024-2026 роки, розглядаючи ключові показники добробуту, соціальної справедливості та сталого розвитку.

Модель соціальної держави. Німеччина є класичним прикладом корпоративістської (консервативної) моделі соціальної держави за типологією Еспінг-Андерсена — «державна добробуту», що ґрунтується на страховому принципі, сильних профспілках і системі договірної регуляції між роботодавцями та найманими працівниками. Ключова концепція — *Soziale Marktwirtschaft* («соціальна ринкова економіка»), запроваджена після Другої світової війни людьми державних діячів Конрада Аденауера та Людвіга Ерхарда.

Країна є піонером у створенні системи соціального страхування, започаткованої канцлером Отто фон Бісмарком у 1880-х роках. Сучасна німецька система базується на трьох основних принципах:

- Солідарність – витрати розподіляються між усіма членами суспільства через обов'язкові внески
- Субсидіарність – мінімальне втручання держави, делегування повноважень нижчим рівням
- Корпоративізм – професійні об'єднання визначають процедури та стандарти надання послуг

Основу цієї моделі складають п'ять стовпів обов'язкового страхування: пенсійне, медичне, від безробіття, від нещасних випадків на виробництві та страхування довготривалого догляду. Принцип *Subsidiarität* (субсидіарності) передбачає, що держава втручається лише тоді, коли нижчі рівні (родина, громада) не можуть самостійно вирішити проблему.

ВВП, нерівність, бідність, безробіття. ВВП на душу населення Німеччини у 2024 році склав \$44 109 (поточні USD) — 349% від середньосвітового значення (Trading Economics / World Bank). За паритетом купівельної спроможності цей показник суттєво вищий. Незважаючи на рецесію 2023 року (скорочення ВВП на 0,3% у I кварталі через зниження споживчих витрат), Німеччина залишається найбільшою економікою Європи.

Щодо розподілу доходів: коефіцієнт Джині Німеччини становив близько 0,31–0,32 у 2022–2025 роках (Statista / OECD IDD), що є помірним показником нерівності — кращим за США (0,39), але гіршим за Данію (0,28). Соціальні трансферти суттєво знижують нерівність: коефіцієнт Джині до перерозподілу значно вищий.

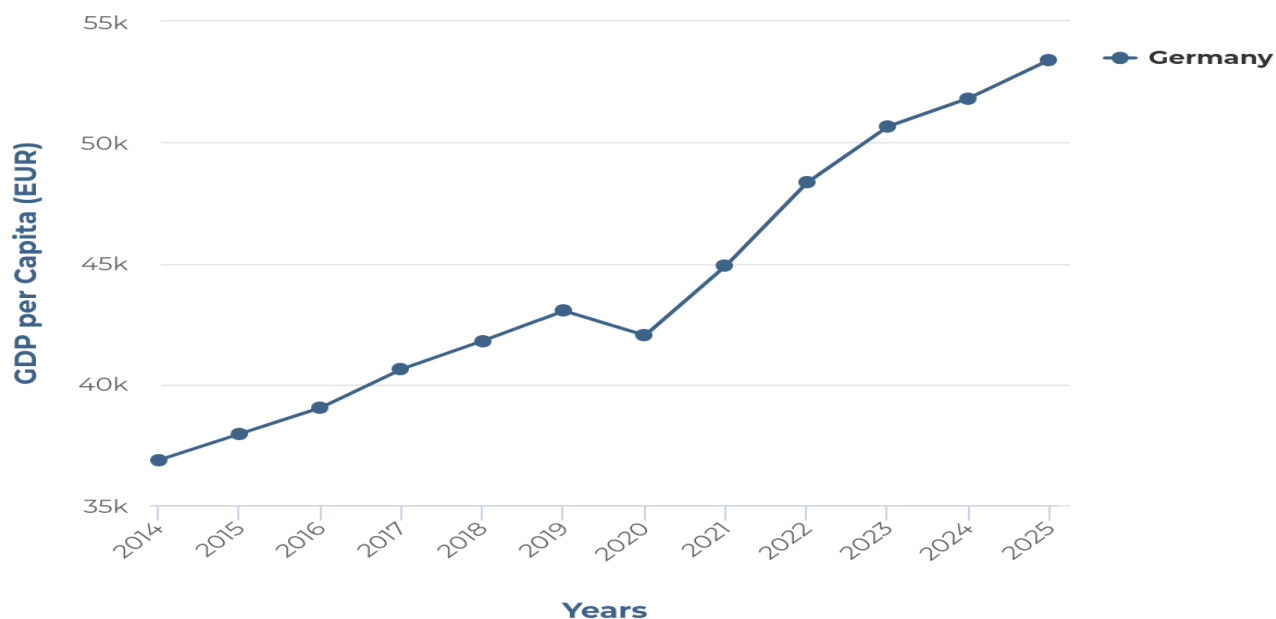

Рис. 1. Динаміка ВВП на душу населення Німеччини, 2015–2024 (EUR)

Джерело: World Bank Open Data

Таблиця 1. Коефіцієнт Джині (2022–2024): Порівняння з іншими країнами

Країна	Джині	Безробіття	ВВП на душу	Модель держави
Данія	0,28	5.0%	\$67 800	Скандинавська
Швеція	0,29	8.5%	\$59 100	Скандинавська
Німеччина	0,32	~3.5%	\$44 109	Корпоративістська
Франція	0,33	7.3%	\$43 600	Корпоративістська
США	0,39	4.1%	\$80 200	Ліберальна
Україна	0,26	~15%	~\$4 500	Перехідна

Джерело: OECD IDD, World Bank, Trading Economics, Eurostat (2022–2024)

Рівень відносної бідності в Німеччині останні роки зростає, особливо серед пенсіонерів, одиноких батьків та мігрантів. Рівень ризику бідності в Німеччині становить 15,5-16,6% населення (2023-2024). Це означає, що близько 1 з 6 жителів має дохід нижче 60% від медіанного доходу. Особливо вразливими є: Програма «Bürgergeld» (базовий дохід для безробітних) становить €563/місяць з 2024 року, що регулярно викликає суспільну дискусію щодо балансу між стимулами до праці та соціальним захистом.

Рівень безробіття в Німеччині є одним з найнижчих в ОЕСР – 3,41% (2024), або 3,3% за даними ОЕСР станом на травень 2024 року. Це значне досягнення, особливо враховуючи економічні виклики.

Регіональні відмінності залишаються помітними: найнижче безробіття в Баварії (3,7%), найвище – в Бремені (11%). Східні землі традиційно мають вищі показники безробіття порівняно з західними.

Соціальні видатки держави. Соціальний бюджет Німеччини вперше перевищив трильйон євро у 2019 р. Частка публічних соціальних видатків у ВВП становила 26,7% у 2022 р. — після пандемійного піку ~30% у 2020–2021 рр. (OECD). Між 2002 і 2019 роками цей показник практично не змінювався (25,6% ВВП), що спростовує поширені твердження про «роздутість» соціальної держави.

Найбільші статті видатків: пенсії (~38% соціального бюджету), охорона здоров'я (~28%), довготривалий догляд (~10%). Витрати на безробіття (Bürgergeld та попередній Hartz IV) займали 5,8% у 2010 р. і скоротились до 4,1% у 2023 р. (LBBW Research 2025).

Таблиця 2. Доступ до освіти, медицини та соціального захисту

Стаття видатків	Частка соц. бюджету	Тренд 2010→2023
Пенсійне страхування	38%	↑ зростає (демографія)
Охорона здоров'я	28%	↑ зростає (старіння)
Довготривалий догляд	10%	↑ зростає (Pflegeversicherung)
Безробіття (Bürgergeld)	4%	↓ зменшилась (5,8% → 4,1%)
Сімейні допомоги	7%	→ стабільна
Нещасні випадки на вир-ві	4%	→ стабільна
Інше (соціальна допомога)	9%	→ помірне зростання

Джерело: складено автором за джерелами [1, 2, 13, 14]

Медицина. Охорона здоров'я є обов'язковою для всіх резидентів з 2007 р. Державне страхування (GKV — Gesetzliche Krankenversicherung) охоплює ~87% населення з доходозалежними внесками (14,6% зарплати). Приватне страхування (PKV) — 13% для тих, хто заробляє понад €69 300/рік. Витрати — 12,8% ВВП, €5 832 на особу (найвищий показник в ЄС). Незадоволена потреба — лише 0,1% (P4N Network 2024).

Освіта. Децентралізована система (16 земель). Ключова особливість — дуальна система профпідготовки (Duales Ausbildungssystem): ~3–4 дні/тиж. на підприємстві + ~1–2 дні у профшколі. Понад 300 офіційно визнаних навчальних професій. Частка молодих людей з вищою освітою зросла з 33% (2019) до 40% (2024). В країні не мають повної середньої освіти (2023, середній рівень ЄС). Соціальна мобільність низька — лише 20% дітей із сімей з низьким рівнем освіти в Німеччині здобувають вищу освіту (Development and Cooperation (D+C), 2026).

Соціальний захист. Система ґрунтується на страховому принципі: виплати пропорційні внескам. Bürgergeld (€563/міс. у 2024 р.) — базова підтримка для тих, хто вичерпав страхові права. Охоплює понад 43 млн зайнятих у соціальному страхуванні.

Дуальна система освіти як конкурентна перевага. Окремо зазначу, що дуальна система професійної освіти в Німеччині є важливою конкурентною перевагою економіки. Вона поєднує навчання з практичною підготовкою на підприємствах і реалізується у співпраці держави, бізнесу та профспілок. Завдяки цьому Німеччина має один із найнижчих рівнів молодіжного безробіття в ЄС (близько 6–7% проти ~14–15% у середньому по ЄС), що робить цю модель об'єктом запозичення іншими країнами.

Демографічна ситуація. Демографічна ситуація в Німеччині характеризується класичними ознаками «демографічного переходу»: низька народжуваність, висока тривалість життя, прогресуюче старіння. Медіанний вік — 46,5 років (UN WPP 2024) — один із найвищих у світі.

Загальний коефіцієнт фертильності (TFR) — 1,35 дитини/жінку у 2024 р. (Destatis) — суттєво нижче рівня відтворення 2,1. Середній вік матері при народженні виріс з 28,8 (2000) до 31,4 (2022). Коефіцієнт старезалежності зростає з 34,7% (2022) до 50,2% у 2070 р. (EC Ageing Report 2024) — тобто лише 2 працюючих на 1 пенсіонера.

Міграція частково компенсує природний демографічний спад: частка нерезидентів — 14,7% населення (2024). Однак інтеграція мігрантів у ринок праці та освітню систему залишається хронічним соціальним викликом.

Екологічні виклики. Ключова стратегія — Energiewende (енергетичний перехід): поетапна відмова від ядерної (завершена у 2023 р.) та вугільної (до 2038 р.) енергетики,

масштабне розгортання ВДЕ. Вже у 2023 р. частка ВДЕ у виробництві електроенергії перевищила 50% (Fraunhofer ISE).

Водночас IMF (2024) встановив, що субсидії, шкідливі для довкілля, — передусім у транспортному секторі — коштують Німеччині понад 1% ВВП щорічно. Більшість із них є регресивними: вони поглиблюють нерівність, оскільки більше вигід отримують заможні домогосподарства. Ліквідація цих субсидій — один із ключових фіскальних пріоритетів.

Промислові регіони (Рур та ін.) стикаються з болісними структурними трансформаціями. Концепція «справедливого переходу» стала обов'язковою умовою соціальної сталості кліматичних реформ.

Інклюзія та гендерні аспекти. Німеччина посіла 7-ме місце у Global Gender Gap Report 2024 (WEF) — відмінний результат за міжнародними стандартами. Однак внутрішні виклики залишаються значними.

Гендерний розрив в оплаті праці. GPG у 2024 р. — 16% — один із найвищих в ЄС (Destatis). Середній по ЄС — 13%. Пояснення: концентрація жінок у неповній зайнятості (Teilzeit) та низькооплачуваних секторах (догляд, торгівля). Потенційний регрес: обговорювані обмеження доступу до послуг страхування догляду можуть погіршити ситуацію (D+C 2026).

Мігранти та соціальна мобільність. Особи з міграційним підґрунтям (>14,7% населення) мають суттєво вищий ризик бідності. Коефіцієнт Джині для цієї групи перевищив загальнонаціональний (SOEP 2024). Лише ~20% дітей з низькоосвічених родин здобувають вищу освіту — соціальна мобільність через освіту залишається низькою.

Таблиця 3. SWOT - аналіз соціально-економічної моделі Німеччини

Strengths — сильні сторони • Найбільша економіка ЄС, 3-тє місце у світі • Розвинена дуальна система профосвіти • Універсальне обов'язкове мед. страхування • Незадоволена потреба у медицині — лише 0,1% • Сильні профспілки та соціальне партнерство • Лідер в ЄС за інноваціями (R&D — 3,1% ВВП) • 7-ме місце у Global Gender Gap Index (WEF 2024)	Weaknesses — слабкі сторони • Старіння: медіанний вік 46,5 р., TFR 1,35 • GPG 16% — один з найвищих в ЄС • Зростання відносної бідності (пенсіонери) • Низька соціальна мобільність через освіту • Регіональна нерівність: Схід vs. Захід • Рецесія 2023 р., уповільнення зростання • Складна бюрократична система соціальних виплат
Opportunities — можливості • Energiewende → нові «зелені» робочі місця • Цифровізація охорони здоров'я (e-prescriptions) • Залучення кваліфікованих мігрантів • Реформа пенсійної системи (Generationenkapital)	Threats — загрози • Демографічний тиск: залежність → 50,2% (2070) • Зростання пенсійних та медичних внесків • Геополітика → зростання оборонних видатків • Популізм → тиск на згуртованість

Розширення інвестицій в інфраструктуру	Вартість декарбонізації промисловості
--	---

Джерело: складено автором

Досвід для України. Попри суттєві відмінності у рівні розвитку та геополітичному контексті, досвід Німеччини містить й цінні уроки для України.

1. Дуальна система освіти. Запровадження елементів дуальної системи здатне суттєво знизити молодіжне безробіття та підвищити кваліфікацію робочої сили. Певні кроки вже зроблено (Закон про Professional Competencies), але масштаб і якість поступаються німецькому зразку.

2. Обов'язкове медичне страхування. Перехід від бюджетно-фінансованої системи Семашка до страхової моделі — давня реформаційна ціль України. Досвід Німеччини демонструє, що за правильного дизайну страхова система може забезпечувати майже загальне покриття при мінімальній незадоволеній потребі.

3. Соціальне партнерство. Відновлення потребуватиме конструктивного діалогу між роботодавцями, профспілками та державою. Модель «Mitbestimmung» (спільне управління) та тарифні угоди — орієнтир для формування соціально відповідального ринку праці.

4. Фіскальна сталість соціальних зобов'язань. Досвід поступового підвищення пенсійного віку (65 -> 67 до 2031 р.) та реформування соціальних виплат — приклад того, як болісні реформи можна проводити демократичним шляхом.

Важливий і головний урок. Ефективна соціальна держава - не лише обсяг видатків, а насамперед інституційна архітектура: чіткий розподіл прав та обов'язків між державою, роботодавцями та громадянами; прозорі страхові механізми з чітким зв'язком між внесками та виплатами; довгострокові реформи, підкріплені суспільним консенсусом.

Таблиця 3. Ключові соціально-економічні показники Німеччини

Показник	Значення	Рік	Оцінка	Джерело
ВВП (номінальний)	\$4,66 трлн	2024	Топ-3 у світі	IMF WEO / World Bank
ВВП на душу населення (USD)	\$55 900	2024	430–440% від середньосвітного	World Bank / IMF
Індекс людського розвитку (HDI)	0.959	2023	Дуже високий	UNDP HDR
Коефіцієнт Джині	0.295	2024	Помірний	Eurostat / TradingEconomics
Рівень безробіття (%)	3.4%	2024/25	Низький	OECD / Statista
Ризик бідності (%)	15.5%	2024	Зростає	Eurostat
Соціальні видатки / ВВП (%)	49.5%	2023	Вище середнього OECD	OECD

Витрати на охорону здоров'я / ВВП (%)	11.8%	2023	Найвище в ЄС	OECD / World Bank
Витрати на охорону здоров'я (USD/особу)	\$6 230	2023	8-ме в Європі	OECD / World Bank
Незадоволена потреба у медицині	Дуже низька	2024	Один з найнижчих у ЄС	OECD / Eurostat
Лікарі на 1 000 осіб	4.5	2023	Вище середнього OECD	WHO / OECD
Коефіцієнт фертильності (TFR)	1.35	2024	Нижче рівня відтворення	UN WPP / Destatis
Медіанний вік населення (роки)	45-46	2024–25	Один з найвищих у світі	UN WPP / Worldometers
Коефіцієнт старезалежності	34,7% → 50% (2070)	2022 → 2070	Прогресуюче старіння	OECD / UN
Гендерний розрив в оплаті праці (%)	18%	2023	Вище середнього ЄС	OECD / Destatis
Global Gender Gap Index (місце)	7-8-ме	2024	Дуже добре	WEF
Витрати на R&D / ВВП (%)	3.1%	2023	3-тє серед великих економік	OECD / Wikipedia
Частка ВДЕ у виробництві електроенергії (%)	19.6%	2023	Прогрес	OECD / Fraunhofer
Bürgergeld (базова допомога, €/міс.)	€563	2024	+12% з 2023 р.	BMAS
Охоплення мед. страхуванням (%)	100%	2024	Обов'язкове з 2007 р.	Destatis

Джерело: [5, 6, 9, 12]

Список використаних джерел

1. International Monetary Fund (IMF). Germany: Selected Issues. IMF Staff Country Reports, Vol. 2024, Issue 230. Washington, DC: IMF, 2024. URL: <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/002/2024/230/article-A001-en.xml>
2. OECD. Society at a Glance 2024 — Country Notes: Germany. Paris: OECD Publishing, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/publications/society-at-a-glance-2024-country-notes_fd5558c7-en/germany_9430770a-en.html
3. OECD. Income Distribution Database (IDD). Оновлено: грудень 2025. URL: <https://www.oecd.org/en/data/datasets/income-and-wealth-distribution-database.html>
4. European Commission. 2024 Ageing Report: Country Fiche — Germany. Brussels: EC, 2024.
5. Eurostat. Living conditions in Europe — income distribution and income inequality. Statistics Explained, 2024.
6. Statistisches Bundesamt (Destatis). Gender Pay Gap 2024; Healthcare Statistics. Wiesbaden, 2024. URL: <https://www.destatis.de>
7. World Economic Forum. Global Gender Gap Report 2024. Geneva: WEF, 2024. URL: <https://www.weforum.org/publications/global-gender-gap-report-2024/digest/>

8. UNDP. Human Development Report 2023/2024. New York: UNDP, 2024. URL: <https://hdr.undp.org>
9. World Bank. World Development Indicators: Germany. Washington, DC, 2024. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=DE>
10. UN. World Population Prospects 2024. New York: UN DESA, 2024.
11. P4H Network. Germany — Country Profile on Health Financing. Geneva, 2024. URL: <https://p4h.world/en/countries/germany/>
12. Feather Insurance. Germany Healthcare Statistics, Trends & Facts. 2026. URL: <https://feather-insurance.com/blog/germany-healthcare-statistics>
13. Deutsche Sozialversicherung Europavertretung. Welfare spending in Germany. Berlin: DSV, 2024.
14. LBBW Research. Fact checking: Germany's contentious social benefits. Stuttgart: LBBW, 2025.
15. Blömer M. et al. Labour market trends and income inequality in Germany, 1983–2020. Fiscal Studies. Wiley, 2024.
16. D+C — Development + Cooperation. Driving force or hindrance? Germany and the SDGs. 2026.
17. Trading Economics. Germany GDP per capita. 2024. URL: <https://tradingeconomics.com/germany/gdp-per-capita>
18. Wikipedia. Economy of Germany. Last modified April 2026.